

**บทบาท และการปรับตัวของร้านขายยาแผนปัจจุบัน
ในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จังหวัดสตูล**
**Role and adaptation of modern pharmacy during
the coronavirus disease 2019 (COVID-19) outbreak in Satun Province.**

ภาชิต พิศาลสุทธิกุล, อรุษา สุวรรณมณี, วรินญา แซ่ตัน
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสตูล
Satun Public Health Office

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและความคิดเห็นในการปรับตัวของร้านขายยาแผนปัจจุบันในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จังหวัดสตูล เป็นการสำรวจแบบภาคตัดขวางของร้านขายยาแผนปัจจุบันระหว่าง เดือน เมษายน ถึง กรกฎาคม 2565 โดยใช้แบบสอบถาม พบว่ามีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 81.91 ของร้านขายยาแผนปัจจุบันในจังหวัดสตูล ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของร้านขายยาในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้แก่ การจัดหาสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) คือ จำหน่าย Antigen test Kit (ATK) (ร้อยละ 97.8) Fingertip Pulse Oximeter (เครื่องวัดออกซิเจนปลายนิ้ว) (ร้อยละ 53.3) และ หน้ากากอนามัยทางการแพทย์ (ร้อยละ 95.6) พร้อมให้คำแนะนำการใช้ ส่วนอีกบทบาทของร้านขายยา คือ การคัดกรอง การรักษา การให้คำแนะนำเรื่องการใช้จ่าย และการปฏิบัติตัวของผู้ป่วยที่ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) รวมไปถึงการให้คำแนะนำให้ไปรับการรักษตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ ทั้งนี้ร้านขายยาบางแห่งมีการให้คำปรึกษาผ่านทางโทรศัพท์ และระบบออนไลน์ เพื่อลดความเสี่ยงในการติดเชื้อทั้งต่อตนเองและชุมชนจากการที่ผู้ป่วยออกมาจากที่พักของตนเอง แนวทางการปรับตัวของร้านขายยาในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มีดังนี้ ร้านขายยาทุกแห่งมีการค้นหาความรู้เพิ่มเติมเรื่องโรคอาการ แนวทางการป้องกันโรคโควิด-19 วัคซีนโควิด-19 และการจัดให้มีแอลกอฮอล์ล้างมือสำหรับผู้รับบริการ แนวทางปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันไม่ให้เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เข้าสู่ร่างกายในร้านขายยา ที่ปฏิบัติในระดับมาก คือ การล้างมือหลังให้บริการผู้รับบริการ การสวมหน้ากากขณะขายสินค้า หรือให้คำปรึกษาแก่ผู้รับบริการ และการทำความสะอาดวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ ที่มีการสัมผัสของผู้ใช้บริการร่วมกันภายในร้านขายยา

การสนับสนุนที่ร้านขายยาต้องการจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด หากเกิดโรคอุบัติใหม่หรือโรคอุบัติซ้ำ คือ การสนับสนุนข้อมูลแนวทางการรักษาโรคอุบัติใหม่หรือโรคอุบัติซ้ำ และเอกสารให้ความรู้กับผู้ป่วย เพื่อแจกในร้านยา การประชาสัมพันธ์ระบบการส่งต่อผู้ป่วย การประชาสัมพันธ์เรื่องโรคให้ประชาชนรับทราบ การลงพื้นที่อย่างรวดเร็วในการสอบสวนโรค เพื่อลดการระบาดของโรค การป้องกัน และรักษาได้ทันทั่วทั้ง

คำสำคัญ : บทบาทร้านขายยา การปรับตัวของร้านขายยา การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

Abstract

This research is aimed to study the role and opinion in adjustment of modern drugstores during the Covid 19 outbreak in Satun Province. A cross sectional survey of modern drugstores between May and July 2022 using a questionnaire was done. It was found that there were 45 respondents equal 81/91% of pharmacies in Satun Province. The results showed that the role of pharmacies during the coronavirus disease 2019 (COVID-19) outbreak was to provide products related to the management of the COVID-19 epidemic, and selling Antigen test kit (ATK) (97.8%), Fingertip Pulse Oximeter (53.3%) and medical masks (95.6%) along with giving advice on how to use them. Another role of pharmacies is screening, treatment, and giving health education on drug use and giving recommendations to patients infected with the COVID-19 which included advice to receive treatment according to the government's treatment guidelines. However, some pharmacies offer consultations over the phone and online system to reduce the risk of infection to both themselves and the community from patients leaving their homes. Guidelines for the adjustment of pharmacies during the COVID-19 outbreak are as follows: all pharmacies should search for more knowledge about the disease, symptoms and prevention guidelines for COVID-19, vaccination, providing hand-washing alcohol for service patients and giving guidelines to prevent the COVID-19 infection in the pharmacies. The practice at a high level to protect COVID 19 infection in the pharmacies are washing hands after servicing clients, wearing a mask while selling or give advice to service patients as well as cleaning of materials, equipment, places that have touched patients' interactions within the pharmacies.

The support that the pharmacies needs from the provincial public health office in case there would be an emerging disease or recurrent disease is to support information on treatment guidelines for emerging or recurrent diseases and materials to educate patients to distribute in drugstores, public relations about the disease to people, having promptly rapid response team to investigate diseases could reduce the spread of disease, undergo prevention and timely treatment.

Keywords: Pharmacy role, Pharmacy adjustments, Coronavirus disease 2019 (COVID-19) outbreak

บทนำ

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในประเทศไทย ตั้งแต่มีการระบาดจนถึง วันที่ 7 เมษายน 2565 พบว่ามียอดผู้ติดเชื้อสะสมตรวจด้วยวิธี RT-PCR จำนวน 3,807,908 ราย ผู้ติดเชื้อเข้าข่าย (ATK) จำนวน 1,595,440 ราย เสียชีวิตสะสม จำนวน 25,788 ราย ซึ่งมีอัตราผู้ติดเชื้อและอัตราการเสียชีวิตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประเทศไทยจัดเป็นประเทศอันดับที่ 10 ที่มีผู้ติดเชื้อเฉลี่ยสะสมสูงสุด (ย้อนหลัง 7 วัน) (กรมควบคุมโรค, 2565) ข้อมูลของจังหวัดสตูล ณ วันที่ 7 เมษายน 2565 พบผู้ติดเชื้อสะสมตรวจด้วยวิธี RT-PCR จำนวน 9,208 ราย ผู้ติดเชื้อเข้าข่าย (ATK) จำนวน 22,914 ราย เสียชีวิตสะสมจำนวน 53 ราย (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสตูล, 2565)

อาการของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มีตั้งแต่ ไข้ ไอ มีน้ำมูก คัดจมูก เจ็บคอ มีเสมหะ ถ่ายเหลว ปวดกล้ามเนื้อ ปวดศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย อ่อนเพลีย มีผื่นขึ้น หอบเหนื่อย หายใจลำบาก มีความผิดปกติของการได้รับกลิ่น ได้รับรส สับสนหรือระดับความรู้สึกตัวลดลง ติดเชื้อทางเดินหายใจรุนแรง จนกระทั่งระบบทางเดินหายใจล้มเหลวเฉียบพลันรุนแรง (acute respiratory distress syndrome : ARDS) (กรมการแพทย์, 2565) การแพร่ระบาดของโรคนี้ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการได้รับเชื้อไวรัสที่อยู่ในสารคัดหลั่งของระบบทางเดินหายใจ เช่น ละอองน้ำมูก น้ำลาย จากการไอ จาม การพูดคุ้ย การตะโกน การร้องเพลง แล้วเข้าสู่ทางเดินหายใจของผู้รับเชื้อ โดยการแพร่กระจายเชื้อจะขึ้นอยู่กับขนาดฝอยละออง และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น การสัมผัสสิ่งของที่มีเชื้อไวรัสติดอยู่แล้วนำมาจับตา จมูก ปาก ก็จะมีโอกาสทำให้เชื้อเข้าสู่ร่างกายได้ จากข้อมูลพบว่า การติดเชื้อจากการสัมผัสสิ่งของมีไม่มากนัก (กรมอนามัย, 2564)

ร้านขายยาเป็นสถานประกอบการที่มีบทบาทสำคัญในการให้บริการด้านสุขภาพ และจัดเป็นหน่วยบริการหนึ่งของระบบสาธารณสุขระดับปฐมภูมิ ซึ่งประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว เสียค่าใช้จ่ายน้อย และมีความใกล้ชิดกับคนในชุมชน ร้านขายยามีการพัฒนาบทบาทและรูปแบบการให้บริการอย่างต่อเนื่อง นอกเหนือจากการจำหน่ายยา และผลิตภัณฑ์ด้านสุขภาพให้กับผู้ป่วยแล้ว ร้านขายยายังเป็นที่พึ่งด้านสุขภาพของคนในชุมชน รวมทั้งเป็นแหล่งให้คำแนะนำในการดูแลสุขภาพตนเอง ตลอดจนแนะนำและส่งต่อไปยังแพทย์ (อริสรา, 2548) ซึ่งในช่วงการระบาดของเชื้อฯ โดยการเปรียบเทียบก่อนการระบาด พบว่าผู้บริโภคมีพฤติกรรมการซื้อกลุ่มยารักษาโรคในปริมาณการซื้อที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 32 และซื้อในปริมาณเท่าเดิมร้อยละ 50 และส่วนใหญ่ที่ผู้บริโภคซื้อมักเป็นกลุ่มยาที่ไม่จำเป็นต้องมีใบสั่งซื้อยาจากแพทย์ (Suwannat P., 2020)

ร้านขายยาจัดเป็นสถานบริการด้านหน้าที่มีความใกล้ชิดระหว่างผู้ขายและลูกค้า เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส ร้านขายยาจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ เช่น การจำกัดจำนวนลูกค้าที่เข้ามาใช้บริการในร้านแต่ละครั้ง การจัดให้มีเจลแอลกอฮอล์เพื่อบริการลูกค้า การจัดให้มีการคัดกรองเบื้องต้นโดยสังเกตผู้ที่มีอาการเจ็บป่วย เช่น มีไข้ ไอ จาม มีน้ำมูก หรือหายใจเหนื่อยหอบ การแนะนำให้ผู้มารับบริการสวมหน้ากากอนามัย เป็นต้น (กระทรวงสาธารณสุข, 2563) นอกจากนี้ร้านขายยาได้เพิ่มบทบาทวิชาชีพในสถานการณ์การแพร่ระบาด โดยการเข้าร่วมกับโครงการต่าง ๆ ของกระทรวงสาธารณสุข อาทิเช่น การลดความแออัดในโรงพยาบาล ลดความเสี่ยงในการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยเข้าร่วมโครงการลดความแออัดในโรงพยาบาลโดยกลไกร้านขายยาแผนปัจจุบันชั้นหนึ่งหรือ โครงการผู้ป่วยรับยาใกล้บ้าน (เจาะลิกระบบสุขภาพ, 2563) การดูแลผู้ป่วยติดเชื้อตามโครงการ “เจอ แจก จบ” (ฐานเศรษฐกิจดิจิทัล, 2565) ซึ่งเป็นการรักษาผู้ติดเชื้อหรือผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กลุ่มสีเขียว ได้แก่ ผู้ที่ไม่มีอาการ มีไข้ อุณหภูมิ 37.5 องศาเซลเซียสขึ้นไป ลื่นไม่รับรส จมูกไม่รับกลิ่น ไอมีน้ำมูก เจ็บคอ ตาแดง มีผื่น ถ่ายเหลว (กองโรคติดต่อทั่วไป, 2565) เป็นต้น จะเห็นได้ว่าร้านขายยามีบทบาทในการดูแลผู้ป่วย และผู้ที่มีความ

เสี่ยงสูงติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ตั้งแต่ช่วงที่มีการระบาดช่วงแรกจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบทบาทและการปรับตัวของร้านขายยาแผนปัจจุบันในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในจังหวัดสตูล ซึ่งมีร้านขายยาแผนปัจจุบัน จำนวน 53 ร้าน เพื่อใช้ในการพัฒนา ปรับตัว ของร้านขายยา และเป็นแนวทางให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด (สสจ.) ช่วยเหลือ สนับสนุน ร้านขายยากรณี เกิดวิกฤติทางโรคระบาดต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบทบาทและการปรับตัวของร้านขายยาแผนปัจจุบันในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จังหวัดสตูล

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เภสัชกรหรือผู้รับอนุญาตหรือผู้ดำเนินกิจการร้านขายยาแผนปัจจุบัน จังหวัดสตูล จำนวน 53 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยนำข้อมูลผลจากการทบทวนวรรณกรรม และเอกสารวิชาการ มาสร้างเป็นแบบสอบถาม เพื่อจัดทำแบบสอบถามให้ครอบคลุมเนื้อหา คำถามประกอบไปด้วยคำถามปลายปิด และปลายเปิด

ขั้นตอนที่ 2 ส่งแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้อง ความชัดเจนของเนื้อหาและการใช้ภาษา ประกอบด้วยอาจารย์คณะเภสัชศาสตร์ สาขาวิชาเภสัชศาสตร์สังคมและการบริหาร มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จำนวน 1 ท่าน อาจารย์คณะเภสัชศาสตร์ สาขาวิชาเภสัชศาสตร์สังคมและการบริหาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 1 ท่าน และเภสัชกรชุมชน ซึ่งมีประสบการณ์การทำงาน 15 ปี จำนวน 1 ท่าน โดยผู้เชี่ยวชาญจะให้คะแนน ประเมินคำถามแต่ละข้อด้วยคะแนน 3 ระดับ พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) ในช่วงระหว่าง 0.67 - 1.00 โดยผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาของแบบสอบถามออกเป็น 6 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ส่วนที่ 2 ข้อมูลบทบาทร้านขายยาในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่วนที่ 3 แนวทางการปรับตัวของร้านขายยาในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่วนที่ 4 การปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันไม่ให้เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เข้าสู่ร่างกาย ส่วนที่ 5 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทและการปรับตัวของร้านขายยาแผนปัจจุบันในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จังหวัดสตูล มีลักษณะข้อคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) โดยมีเกณฑ์ในการประเมิน 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert scales) ส่วนที่ 6 การสนับสนุนที่ร้านขายยาต้องการจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด หากเกิดโรคอุบัติใหม่หรือโรคอุบัติซ้ำ

ขั้นตอนที่ 3 ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 4 นำแบบสอบถามไปทดสอบกับเภสัชกรโรงพยาบาล จำนวน 4 คน โดยวิธี think aloud

ขั้นตอนที่ 5 ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

จริยธรรมวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ผ่านกระบวนการพิจารณารับรองการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสตูล กระทรวงสาธารณสุข หมายเลขรับรอง ET-ST 006/2565 ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2565

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล (n=45)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ร้อยละ)
สถานะของผู้ให้ข้อมูล	
ผู้รับอนุญาต/ผู้ดำเนินการ	4 (8.9)
ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติการ	10 (22.2)
ผู้รับอนุญาต/ผู้ดำเนินการ และผู้มีหน้าที่ปฏิบัติการ	31 (68.9)
เพศ	
ชาย	11 (24.4)
หญิง	34 (75.6)
อายุ	
น้อยกว่า 30 ปี	2 (4.4)
30-39 ปี	28 (62.2)
40-49 ปี	12 (26.7)
50 ปีขึ้นไป	3 (6.7)
ระดับการศึกษา	
ต่ำกว่าปริญญาตรี	2 (4.4)
ปริญญาตรี (สาขาอื่น)	2 (4.4)
ปริญญาตรีเภสัชศาสตรบัณฑิต 5 ปี	25 (55.6)
ปริญญาตรีเภสัชศาสตรบัณฑิต 6 ปี	10 (22.2)
ปริญญาโท	5 (11.1)
ปริญญาเอก	1 (2.2)
ระยะเวลาในการเปิดร้านขายยา	
น้อยกว่า 6 ปี	10 (22.2)
6-10 ปี	18 (40.0)
11-15 ปี	6 (13.3)

16-20 ปี	7 (15.6)
21 ปี ขึ้นไป	4 (8.9)

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 45 คน คิดเป็นอัตราการตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 84.91 ของร้านขายยาแผนปัจจุบัน จังหวัดสตูล ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นผู้รับอนุญาต/ผู้ดำเนินการ และผู้มีหน้าที่ปฏิบัติการ จำนวน 31 คน (ร้อยละ 69.9) เป็นเพศหญิง จำนวน 34 คน (ร้อยละ 75.6) อายุ 30-39 ปี จำนวน 28 คน (ร้อยละ 62.2) ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีเกสัชศาสตรบัณฑิต 5 ปี จำนวน 25 คน (ร้อยละ 55.6)

2. ข้อมูลบทบาทร้านขายยาในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลบทบาทร้านขายยาในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

บทบาทร้านขายยา	จำนวน (ร้อยละ)
1. จำหน่าย Antigen test Kit (ATK) (n=45)	
จำหน่าย	44 (97.8)
ไม่จำหน่าย	1 (2.2)
2. มีการกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก Antigen test Kit (ATK) (n=44)	
ไม่มีเกณฑ์ในการคัดเลือก ATK	0
มีเกณฑ์ในการคัดเลือก ATK	44 (100.0)
3. มีการให้คำแนะนำการใช้ Antigen test Kit (ATK) (n=45)	
ไม่ได้ให้คำแนะนำ	1 (2.2)
ให้คำแนะนำ	44 (97.8)
4. คำแนะนำการใช้ Antigen test Kit (ATK) (n=44)	
ให้คำแนะนำวิธีการใช้ Antigen test Kit (ATK)	43 (97.7)
ให้คำแนะนำวิธีการแปลผลค่า Antigen test Kit (ATK)	43 (97.7)
ให้คำแนะนำการปฏิบัติตน หากผล Antigen test Kit (ATK) เป็นบวก	36 (81.8)
ให้คำแนะนำวิธีการกำจัด Antigen test Kit (ATK) ที่ใช้แล้ว	32 (72.7)
อื่นๆ	5 (11.4)
5. เข้าร่วมโครงการออกไปรับรองผลตรวจ Antigen test Kit (ATK) ผ่านทางแอปพลิเคชัน หมอพร้อม station (n=43)	
เข้าร่วม	16 (37.2)
ไม่ได้เข้าร่วม	27 (62.8)
6. เหตุผลที่เข้าร่วมโครงการออกไปรับรองผลตรวจ Antigen test Kit (ATK) ผ่านทางแอปพลิเคชัน หมอพร้อม station (n=16)	
ทำให้เพิ่มรายได้	7 (43.8)
เพิ่มโอกาสให้คนในชุมชนรู้จักร้านขายยาของท่านมากขึ้น	11 (68.8)
อยากเพิ่มบทบาทของเภสัชกรชุมชน พัฒนาการวิชาชีพ	11 (68.8)
ลูกค้าต้องการให้มีบริการนี้	9 (56.3)

บทบาทร้านขายยา	จำนวน (ร้อยละ)
7. เหตุผลที่ไม่เข้าร่วมโครงการออกใบรับรองผลตรวจ Antigen test Kit (ATK) ผ่านทางแอปพลิเคชันหมอพร้อม station (n=28)	
ยุ่งยากในการเข้าร่วมโครงการ	14 (50.0)
กังวลเรื่องการแพร่ระบาดของเชื้อ	20 (71.4)
ไม่ทราบข่าวเปิดรับสมัครในการเข้าร่วมโครงการ	4 (14.3)
คำตอบแทนไม่คุ้มค่ากับการดำเนินการ	1 (3.6)
8. เข้าร่วมโครงการกระจาย Antigen test Kit (ATK) ผ่านร้านยา ของ สปสช. (n=44)	
เข้าร่วม	6 (13.6)
ไม่ได้เข้าร่วม	38 (86.4)
9. เหตุผลที่เข้าร่วมโครงการกระจาย Antigen test Kit (ATK) ผ่านร้านยา ของ สปสช.(n=6)	
ทำให้เพิ่มรายได้	5 (83.3)
เพิ่มโอกาสให้คนในชุมชนรู้จักร้านขายยาของท่านมากขึ้น	5 (83.3)
อยากเพิ่มบทบาทของเภสัชกรชุมชน พัฒนางานวิชาชีพ	4 (66.7)
ลูกค้าต้องการให้มีบริการนี้	3 (50.0)
10. เหตุผลที่ไม่เข้าร่วมโครงการกระจาย Antigen test Kit (ATK) ผ่านร้านยาของสปสช. (n=32)	
ยุ่งยากในการเข้าร่วมโครงการ	19 (59.4)
กังวลเรื่องการแพร่ระบาดของเชื้อ	19 (59.4)
ไม่ทราบข่าวเปิดรับสมัครในการเข้าร่วมโครงการ	3 (9.4)
คำตอบแทนไม่คุ้มค่ากับการดำเนินการ	5 (15.6)
กังวลคำตอบแทนที่ได้จาก สปสช. มีความล่าช้า	10 (31.3)
กังวลว่าไม่ได้รับคำตอบแทนจาก สปสช. ครบถ้วน	0
11. จำหน่าย Fingertip Pulse Oximeter (เครื่องวัดออกซิเจนปลายนิ้ว) (n=45)	
จำหน่าย	24 (53.3)
ไม่ได้จำหน่าย	21 (46.7)
12. มีการกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก Fingertip Pulse Oximeter ที่มาจำหน่ายในร้านขายยา (n=24)	
ไม่มีเกณฑ์ในการคัดเลือก Fingertip Pulse Oximeter	0
มีเกณฑ์ในการคัดเลือก Fingertip Pulse Oximeter	24 (100.0)
13. มีการให้คำแนะนำการใช้ Fingertip Pulse Oximeter แก่ลูกค้า (n=24)	
ไม่ได้ให้คำแนะนำ	1 (4.2)
ให้คำแนะนำ	23 (95.8)
14. คำแนะนำการใช้ Fingertip Pulse Oximeter แก่ลูกค้า (n=23)	
ให้คำแนะนำวิธีการใช้ Fingertip Pulse Oximeter	23 (100.0)
ให้คำแนะนำวิธีการแปลผลค่า Fingertip Pulse Oximeter	22 (95.7)
การปฏิบัติตน หากค่าความอิ่มตัวของออกซิเจนในเลือด (SpO ₂) น้อยกว่าปกติ	20 (87.0)
อื่นๆ	1 (4.3)

บทบาทร้านขายยา	จำนวน (ร้อยละ)
15. จำหน่ายหน้ากากอนามัยทางการแพทย์ (n=45)	
จำหน่าย	44 (97.8)
ไม่ได้จำหน่าย	1 (2.2)
16. มีการกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกหน้ากากอนามัยทางการแพทย์ที่มาจำหน่ายในร้านขายยา (n=44)	
ไม่มีเกณฑ์ในการคัดเลือกหน้ากากอนามัยทางการแพทย์	0
มีเกณฑ์ในการคัดเลือกหน้ากากอนามัยทางการแพทย์	44 (100)
17. แนวทางปฏิบัติ กรณีชายไทย อายุ 35 ปี มีประวัติเสี่ยงที่อาจติดเชื้อโควิด-19 มีอาการไข้ ไอ มาซื้อยาที่ร้านขายยา (n=45)	
แนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	14 (31.1)
แนะนำให้ตรวจ ATK ถ้าผล ATK เป็นบวก แนะนำให้รับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	28 (62.2)
แนะนำให้ตรวจ ATK ถ้าผล ATK เป็นบวก จะจ่ายยารักษาตามอาการ แนะนำเรื่องการไ้ยา การปฏิบัติตัว พร้อมแนะนำให้รับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	0
อื่นๆ	3 (6.7)
18. แนวทางปฏิบัติ กรณี หญิงไทย อายุ 25 ปี มีประวัติเสี่ยงที่อาจติดเชื้อโควิด-19 มีอาการหอบเหนื่อย แน่นหน้าอก ไข้ มาซื้อยาที่ร้านขายยา (n=45)	
แนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	2 (4.4)
แนะนำให้ตรวจ ATK ถ้าผล ATK เป็นบวก แนะนำให้รับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	30 (66.7)
แนะนำให้ตรวจ ATK ถ้าผล ATK เป็นบวก จะจ่ายยารักษาตามอาการ แนะนำเรื่องการไ้ยา การปฏิบัติตัว พร้อมแนะนำให้รับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	12 (26.7)
อื่นๆ	1 (2.2)
19. แนวทางปฏิบัติ กรณี ชายไทย อายุ 35 ปี ตรวจ ATK ให้ผลเป็นบวก มีอาการไข้ ไอ มาซื้อยาที่ร้านขายยา (n=45)	
แนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	6 (13.3)
จ่ายยารักษาตามอาการทั้งหมด แนะนำเรื่องการไ้ยา และการปฏิบัติตัว	3 (6.7)
จ่ายยารักษาตามอาการทั้งหมด แนะนำเรื่องการไ้ยา การปฏิบัติตัว พร้อมแนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	10 (22.2)
จ่ายยารักษาตามอาการบางส่วน เช่น ยาที่อาจไม่มีในโรงพยาบาลหรือผู้ป่วยต้องการ	0
แนะนำเรื่องการไ้ยา และการปฏิบัติตัว	
จ่ายยารักษาตามอาการบางส่วน เช่น ยาที่อาจไม่มีในโรงพยาบาลหรือผู้ป่วยต้องการ	24 (53.3)
แนะนำเรื่องการไ้ยา และการปฏิบัติตัว พร้อมแนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	
อื่นๆ	2 (4.4)
20. แนวทางปฏิบัติ กรณี ชายไทย อายุ 35 ปี ตรวจ ATK ให้ผลเป็นบวก มีอาการไข้ ไอ โทรมาปรึกษาเพื่อซื้อยาที่ร้านขายยา (n=45)	
แนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	3 (6.7)

บทบาทร้านขายยา	จำนวน (ร้อยละ)
จ่ายยารักษาตามอาการทั้งหมดโดยให้ญาติมารับยาที่ร้านยา แนะนำเรื่องการใช้ยา และการปฏิบัติตัว	5 (11.1)
จ่ายยารักษาตามอาการทั้งหมดโดยให้ญาติมารับยาที่ร้านยา แนะนำเรื่องการใช้ยา การปฏิบัติตัวและแนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	14 (31.1)
จ่ายยารักษาตามอาการบางส่วนโดยให้ญาติมารับยาที่ร้านยา เช่น ยาที่อาจไม่มีในโรงพยาบาลหรือผู้ป่วยต้องการ แนะนำเรื่องการใช้ยา และการปฏิบัติตัว	0
จ่ายยารักษาตามอาการบางส่วนโดยให้ญาติมารับยาที่ร้านยา เช่น ยาที่อาจไม่มีในโรงพยาบาลหรือผู้ป่วยต้องการ แนะนำเรื่องการใช้ยา การปฏิบัติตัว และแนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	20 (44.4)
จ่ายยารักษาตามอาการทั้งหมดโดยจัดส่งยาให้ผู้ป่วยที่บ้าน แนะนำเรื่องการใช้ยา และการปฏิบัติตัว	0
จ่ายยารักษาตามอาการทั้งหมดโดยจัดส่งยาให้ผู้ป่วยที่บ้าน แนะนำเรื่องการใช้ยา การปฏิบัติตัว และแนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	1 (2.2)
จ่ายยารักษาตามอาการบางส่วนโดยจัดส่งยาให้ผู้ป่วยที่บ้าน เช่น ยาที่อาจไม่มีในโรงพยาบาลหรือผู้ป่วยต้องการ แนะนำเรื่องการใช้ยา และการปฏิบัติตัว	0
จ่ายยารักษาตามอาการบางส่วนโดยจัดส่งยาให้ผู้ป่วยที่บ้าน เช่น ยาที่อาจไม่มีในโรงพยาบาลหรือผู้ป่วยต้องการ แนะนำเรื่องการใช้ยา การปฏิบัติตัว และแนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ	1 (2.2)
อื่นๆ	1 (2.2)
21. เข้าร่วมโครงการรับยาที่ร้านยาเพื่อลดความแออัดในโรงพยาบาล (n=44)	
เข้าร่วม	3 (6.7)
ไม่ได้เข้าร่วม	41 (93.2)
22. เหตุผลที่เข้าร่วมโครงการรับยาที่ร้านยาเพื่อลดความแออัดในโรงพยาบาล (n=3)	
ทำให้เพิ่มรายได้	1 (33.3)
เพิ่มโอกาสให้คนในชุมชนรู้จักร้านขายยาของท่านมากขึ้น	2 (66.7)
อยากเพิ่มบทบาทของเภสัชกรชุมชน พัฒนาวิชาชีพ	3 (100.0)
ลูกค้าต้องการให้มีบริการนี้	0
23. เหตุผลที่ไม่เข้าร่วมโครงการรับยาที่ร้านยาเพื่อลดความแออัดในโรงพยาบาล (n=42)	25 (71.4)
ยุ่งยากในการเข้าร่วมโครงการ	18 (51.4)
กังวลเรื่องการแพร่ระบาดของเชื้อ	5 (14.3)
ไม่ทราบข่าวเปิดรับสมัครในการเข้าร่วมโครงการ	2 (5.7)
คำตอบแทนไม่คุ้มค่ากับการดำเนินการ	
24. เข้าร่วมโครงการดูแลผู้ป่วยโควิด-19 “รับยา-ติดตามอาการตามระบบ เจอ แจก จบ” ของ สปสช. (n=45)	
เข้าร่วม	3 (6.7)
ไม่ได้เข้าร่วม	42 (93.3)

บทบาทร้านขายยา	จำนวน (ร้อยละ)
25. เหตุผลที่เข้าร่วมโครงการดูแลผู้ป่วยโควิด-19 “รับยา-ติดตามอาการตามระบบ เจอ แจก จบ” ของ สปสช. (n=4)	
ทำให้เพิ่มรายได้	2 (22.2)
เพิ่มโอกาสให้คนในชุมชนรู้จักร้านขายยาของท่านมากขึ้น	4 (44.4)
อยากเพิ่มบทบาทของเภสัชกรชุมชน พัฒนาวิชาชีพ	3 (33.3)
26. เหตุผลที่ไม่เข้าร่วมโครงการดูแลผู้ป่วยโควิด-19 “รับยา-ติดตามอาการตามระบบ เจอ แจก จบ” ของ สปสช. (n=34)	
ยุ่งยากในการเข้าร่วมโครงการ	22 (48.9)
กังวลเรื่องการแพร่ระบาดของเชื้อ	23 (51.1)
ไม่ทราบข่าวเปิดรับสมัครในการเข้าร่วมโครงการ	0
ค่าตอบแทนไม่คุ้มค่ากับการดำเนินการ	0
กังวลค่าตอบแทนที่ได้จาก สปสช. มีความล่าช้า	0
กังวลว่าไม่ได้รับค่าตอบแทนจาก สปสช. ครบถ้วน	0

ตารางที่ 2.1 พบว่า ร้านขายยาเกือบทุกแห่งมีการจำหน่าย Antigen test Kit ; ATK (จำนวน 44 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 97.8) ซึ่งร้านขายยาที่จำหน่าย ATK ทั้งหมดมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ATK เข้ามาจำหน่าย พร้อมให้คำแนะนำการใช้ Antigen test Kit (ATK) จำนวน 44 แห่ง (ร้อยละ 97.8)

ร้านขายยาเข้าร่วมโครงการออกไปรับรองผลตรวจ Antigen test Kit (ATK) ผ่านทางแอปพลิเคชัน หมอพร้อม station จำนวน 16 แห่ง (ร้อยละ 37.2) โดยร้านขายยาที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าวได้ให้เหตุผลในการเข้าร่วม คือ การเพิ่มโอกาสให้คนในชุมชนรู้จักร้านขายยามากขึ้น และเป็นเพิ่มบทบาทของเภสัชกรชุมชน พัฒนาวิชาชีพ จำนวน 11 แห่ง (ร้อยละ 68.8) ลูกค้าน้องการให้มีบริการนี้ จำนวน 9 แห่ง (ร้อยละ 56.3) และทำให้เพิ่มรายได้ จำนวน 7 แห่ง (ร้อยละ 43.8)

ร้านยาเข้าร่วมโครงการกระจาย Antigen test Kit (ATK) ผ่านร้านยา ของ สปสช. จำนวน 6 แห่ง (ร้อยละ 13.6) เหตุผลที่ร้านขายยาเข้าร่วมโครงการกระจาย Antigen test Kit (ATK) ผ่านร้านยา ของ สปสช. ได้แก่ ทำให้เพิ่มรายได้ และเพิ่มโอกาสให้คนในชุมชนรู้จักร้านขายยามากขึ้น

ร้านขายยาจำหน่ายเครื่องวัดออกซิเจนปลายนิ้ว (Fingertip Pulse Oximeter) จำนวน 24 แห่ง (ร้อยละ 53.3) และไม่ได้จำหน่าย จำนวน 21 แห่ง (ร้อยละ 46.7) ทั้งนี้ร้านขายยาทุกแห่งที่จำหน่ายเครื่องวัดออกซิเจนปลายนิ้ว จะกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกสินค้าเข้ามาจำหน่ายเหมือนกับการจำหน่าย ATK ให้คำแนะนำพร้อมกับการจำหน่าย Fingertip Pulse Oximeter ให้แก่ลูกค้า

ร้านขายยาจำหน่ายหน้ากากอนามัยทางการแพทย์ จำนวน 44 แห่ง (ร้อยละ 97.8) และไม่จำหน่าย จำนวน 1 แห่ง (ร้อยละ 2.2) ซึ่งร้านขายยาทั้งหมดที่จำหน่ายหน้ากากอนามัยทางการแพทย์จะกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกหน้ากากอนามัยที่มาจำหน่ายในร้านขายยา

แนวปฏิบัติในการดูแลผู้รับบริการที่มีประวัติเสี่ยง หรือผู้ติดเชื้อเข้าข่าย (Probable case) ทั้งนี้ร้านขายยาในจังหวัดสตูลมีแนวปฏิบัติดังนี้

แนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ป่วยที่มีประวัติเสี่ยงสูง กรณีชายไทย อายุ 35 ปี มีประวัติเสี่ยงที่อาจติดเชื้อโควิด-19 อาการไข้ ไอ มาซื้อยาที่ร้านขายยา ร้านขายยาส่วนใหญ่แนะนำให้ตรวจ ATK ถ้าผล ATK เป็นบวกแนะนำให้รับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ จำนวน 28 แห่ง (ร้อยละ 62.2)

แนวทางปฏิบัติกรณี หญิงไทย อายุ 25 ปี มีประวัติเสี่ยงที่อาจติดเชื้อโควิด-19 มีอาการหอบเหนื่อย แน่นหน้าอก ไข้ มาซื้อยาที่ร้านขายยาใน 3 ลำดับแรกคือ แนะนำให้ตรวจ ATK ถ้าผล ATK เป็นบวก แนะนำให้รับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ จำนวน 30 แห่ง (ร้อยละ 66.7) แนะนำให้ตรวจ ATK ถ้าผล ATK เป็นบวก จะจ่ายยารักษาตามอาการ แนะนำเรื่องการไข้ยา การปฏิบัติตัว พร้อมแนะนำให้รับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ จำนวน 12 แห่ง (ร้อยละ 26.7) และแนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ จำนวน 2 แห่ง (ร้อยละ 4.4) ตามลำดับ

แนวทางปฏิบัติสำหรับร้านขายยากรณี ชายไทย อายุ 35 ปี ตรวจ ATK ให้ผลเป็นบวก มีอาการไข้ ไอ มาซื้อยาที่ร้านขายยา ได้แก่ ส่วนใหญ่จ่ายยารักษาตามอาการบางส่วน เช่น ยาที่อาจไม่มีในโรงพยาบาลหรือผู้ป่วยต้องการ แนะนำเรื่องการไข้ยา และการปฏิบัติตัว พร้อมแนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ จำนวน 24 แห่ง (ร้อยละ 53.3)

ร้านขายยามีแนวทางปฏิบัติ กรณี ชายไทย อายุ 35 ปี ตรวจ ATK ให้ผลเป็นบวก มีอาการไข้ ไอ ไทรมาปรึกษาเพื่อซื้อยาที่ร้านขายยา ได้แก่ ส่วนใหญ่จ่ายยารักษาตามอาการบางส่วนโดยให้ญาติมารับยาที่ร้านยา เช่น ยาที่อาจไม่มีในโรงพยาบาลหรือผู้ป่วยต้องการ แนะนำเรื่องการไข้ยา การปฏิบัติตัว และแนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ จำนวน 20 แห่ง (ร้อยละ 44.4) จ่ายยารักษาตามอาการทั้งหมด โดยให้ญาติมารับยาที่ร้านยา แนะนำเรื่องการไข้ยา การปฏิบัติตัวและแนะนำให้ไปรับการรักษาตามแนวทางการรักษาของภาครัฐ จำนวน 14 แห่ง (ร้อยละ 31.1)

ร้านขายยาที่เข้าร่วมโครงการรับยาที่ร้านยาเพื่อลดความแออัดในโรงพยาบาล จำนวน 3 แห่ง (ร้อยละ 6.7) ไม่เข้าร่วม จำนวน 41 แห่ง (ร้อยละ 93.2) ทั้งนี้ร้านขายยาที่เข้าร่วมโครงการได้ให้เหตุผลที่ร้านขายยาเข้าร่วมโครงการรับยาที่ร้านยาเพื่อลดความแออัดในโรงพยาบาลเนื่องจาก อยากเพิ่มบทบาทของเภสัชกรชุมชน พัฒนาการวิชาชีพ จำนวน 3 แห่ง (ร้อยละ 100.0) เพิ่มโอกาสให้คนในชุมชนรู้จักร้านขายยาของท่านมากขึ้น จำนวน 2 แห่ง (ร้อยละ 66.7) และทำให้เพิ่มรายได้ จำนวน 1 แห่ง (ร้อยละ 33.3)

ร้านขายยาที่เข้าร่วมโครงการดูแลผู้ป่วยโควิด-19 “รับยา-ติดตามอาการตามระบบ เจอ แจก จบ” ของ สปสช. จำนวน 3 แห่ง (ร้อยละ 6.7) ไม่เข้าร่วม จำนวน 42 แห่ง (ร้อยละ 93.3) โดยเหตุผลที่ร้านขายยาเข้าร่วมโครงการดูแลผู้ป่วยโควิด-19 “รับยา-ติดตามอาการตามระบบ เจอ แจก จบ” ของ สปสช. ได้แก่ การเพิ่มโอกาสให้คนในชุมชนรู้จักร้านขายยาของท่านมากขึ้น จำนวน 4 แห่ง (ร้อยละ 100) อยากเพิ่มบทบาทของเภสัชกรชุมชน พัฒนาการวิชาชีพ จำนวน 3 แห่ง (ร้อยละ 75.0) และทำให้เพิ่มรายได้ จำนวน 2 แห่ง (ร้อยละ 50.0)

ตารางที่ 2.2 เกณฑ์การคัดเลือก Antigen test Kit (ATK) มาจำหน่ายในร้านขายยาเรียงตามความสำคัญจากมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด (n=43)

เกณฑ์การคัดเลือก Antigen test Kit (ATK)	จำนวน (ร้อยละ)	ลำดับความสำคัญ
คัดเลือกยี่ห้อ Antigen test Kit (ATK) ที่ผ่าน อย.	42 (97.7)	1
คัดเลือกโดยราคา	32 (74.4)	2
คัดเลือกยี่ห้อ Antigen test Kit (ATK) จากประสิทธิภาพ	23 (53.5)	3
ความไว (Sensitivity) ของ ATK		
คัดเลือกแหล่งซื้อที่สามารถซื้อได้สะดวก เช่น ร้านขายยาชายส่ง (ยี่ป้า) ร้านค้าออนไลน์	22 (51.2)	4
คัดเลือกยี่ห้อ Antigen test Kit (ATK) จากลูกค้าสอบถาม	4 (9.3)	5

เกณฑ์การคัดเลือก Antigen test Kit (ATK)	จำนวน (ร้อยละ)	ลำดับความสำคัญ
อื่นๆ	2 (4.6)	6

จากตารางที่ 2.2 เกณฑ์การคัดเลือก Antigen test Kit (ATK) มาจำหน่ายในร้านขายยาเรียงตามความสำคัญจากมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด 3 อันดับแรก คือ 1.คัดเลือกยี่ห้อ Antigen test Kit (ATK) ที่ผ่านอย. 2.คัดเลือกโดยราคา 3.คัดเลือกยี่ห้อ Antigen test Kit (ATK) จากประสิทธิภาพความไว (Sensitivity) ของ ATK จำนวน 42 แห่ง (ร้อยละ 97.7) จำนวน 32 แห่ง (ร้อยละ 74.4) จำนวน 23 แห่ง (ร้อยละ 53.5) ตามลำดับ

ตารางที่ 2.3 เกณฑ์การคัดเลือก Fingertip Pulse Oximeter มาจำหน่ายในร้านขายยาเรียงตามความสำคัญจากมากที่สุด (1) ไปจนถึงน้อยที่สุด (n=24)

เกณฑ์การคัดเลือก Fingertip Pulse Oximeter	จำนวน (ร้อยละ)	ลำดับความสำคัญ
คัดเลือกยี่ห้อ Fingertip Pulse Oximeter ที่ผ่าน อย.	20 (83.3)	1
คัดเลือกโดยราคา	18 (75.0)	2
คัดเลือกยี่ห้อ Fingertip Pulse Oximeter ที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน CE, ISO หรือ มาตรฐานสากลอื่นๆที่เชื่อถือได้	11 (45.8)	3
คัดเลือกยี่ห้อ Fingertip Pulse Oximeter ที่มีความถูกต้องแม่นยำ (Accuracy) สูง	9 (37.5)	4
คัดเลือกแหล่งซื้อที่สามารถซื้อได้สะดวก เช่น ร้านขายยาขายส่ง (ยี่ปั๊ว) ร้านค้าออนไลน์	7 (29.2)	5
คัดเลือกยี่ห้อ Fingertip Pulse Oximeter จากลูกค้าสอบถาม	3 (12.5)	6
อื่นๆ	1 (4.2)	7

จากตารางที่ 2.3 ร้านขายยากำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก Fingertip Pulse Oximeter มาจำหน่ายในร้านขายยาเรียงตามความสำคัญจากมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด 3 อันดับแรก คือ 1.คัดเลือกยี่ห้อ Fingertip Pulse Oximeter ที่ผ่าน อย. 2.คัดเลือกโดยราคา 3.คัดเลือกยี่ห้อ Fingertip Pulse Oximeter ที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน CE, ISO หรือ มาตรฐานสากลอื่นๆ ที่เชื่อถือได้ จำนวน 20 แห่ง (ร้อยละ 83.3) จำนวน 18 (ร้อยละ 75.0) และจำนวน 11 แห่ง (ร้อยละ 45.8) ตามลำดับ

2.4 เกณฑ์การคัดเลือกหน้ากากอนามัยทางการแพทย์มาจำหน่ายในร้านขายยาเรียงตามความสำคัญจากมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด (n=44)

เกณฑ์การคัดเลือกหน้ากากอนามัยทางการแพทย์	จำนวน (ร้อยละ)	ลำดับความสำคัญ
คัดเลือกยี่ห้อหน้ากากอนามัยทางการแพทย์ผ่านมาตรฐาน อย.	37 (84.1)	1
คัดเลือกยี่ห้อหน้ากากอนามัยทางการแพทย์ผ่านตามมาตรฐาน มอก.	34 (77.3)	2
คัดเลือกโดยราคา	27 (61.4)	3
คัดเลือกแหล่งซื้อที่สามารถซื้อได้สะดวก เช่น ร้านขายยาขายส่ง (ยี่ปั๊ว) ร้านค้าออนไลน์	18 (40.9)	4
คัดเลือกยี่ห้อหน้ากากอนามัยทางการแพทย์จากลูกค้าสอบถาม	7 (15.9)	5

เกณฑ์การคัดเลือกหน้ากากอนามัยทางการแพทย์	จำนวน (ร้อยละ)	ลำดับความสำคัญ
อื่นๆ	3 (6.8)	6

จากตารางที่ 2.4 เกณฑ์การคัดเลือกหน้ากากอนามัยทางการแพทย์มาจำหน่ายในร้านขายยาเรียงตามความสำคัญจากมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด 3 อันดับแรก คือ 1.คัดเลือกยี่ห้อหน้ากากอนามัยทางการแพทย์ผ่านมาตรฐาน อย. 2.คัดเลือกยี่ห้อหน้ากากอนามัยทางการแพทย์ผ่านตามมาตรฐาน มอก. 3. คัดเลือกโดยราคา จำนวน 37 แห่ง (ร้อยละ 84.1) จำนวน 34 แห่ง (ร้อยละ 77.3) และ จำนวน 27 แห่ง (ร้อยละ 61.4) ตามลำดับ

3. แนวทางการปรับตัวของร้านขายยาในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ตารางที่ 3 แนวทางการปรับตัวของร้านขายยาในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) (n=45)

แนวทางการปรับตัวของร้านขายยา	ปฏิบัติ จำนวน (ร้อยละ)	ไม่ปฏิบัติ จำนวน (ร้อยละ)
1. ค้นหาความรู้เพิ่มเติมเรื่องโรค อาการ แนวทางการป้องกันโรคโควิด-19	45 (100.0)	0
2. ค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเรื่อง สมุนไพร ยา วิตามิน ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร ที่ใช้บรรเทา ป้องกัน รักษา โรคโควิด-19	44 (97.8)	1 (2.2)
3. ค้นหาความรู้เพิ่มเติมเรื่องวัคซีนโควิด-19	45 (100.0)	0
4. ค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเรื่อง Antigen Test Kit (ATK)	44 (97.8)	1 (2.2)
5. ค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเรื่อง Fingertip Pulse Oximeter	43 (95.6)	2 (4.4)
6. ปรับร้านยาให้มีการระบายอากาศที่เพียงพอในร้านขายยาหรือปิดเครื่องปรับอากาศ	41 (91.1)	4 (8.9)
7. จำกัดจำนวนผู้รับบริการที่เข้าในร้านแต่ละครั้งหรือจัดคิวการเข้าร้านหรือเว้นระยะห่าง	42 (93.3)	3 (6.7)
8. จัดทำฉากกั้น/กระจก เพื่อเว้นระยะห่างระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ	43 (95.6)	2 (4.4)
9. จัดทำป้ายขอความร่วมมือผู้รับบริการ งดสัมผัสสเวทเชิท์หรือสินค้าทุกชนิดภายในร้าน	20 (44.4)	25 (55.6)
10. จัดทำป้ายขอความร่วมมือผู้รับบริการ สวมหน้ากากก่อนเข้าร้านขายยา	44 (97.8)	1 (2.2)
11. จัดให้มีแอลกอฮอล์ล้างมือสำหรับผู้รับบริการ	45 (100.0)	0
12. จัดให้มีเครื่องวัดอุณหภูมิสำหรับผู้รับบริการ	29 (64.4)	16 (35.6)
13. จัดหาผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับโรคโควิด-19 เช่น น้ำยาฆ่าเชื้อบนพื้นผิว กระจกป้องกันใบหน้า (face shield) มาจำหน่าย	39 (86.7)	6 (13.3)

ตารางที่ 3 แสดงแนวทางการปรับตัวของร้านขายยาในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มีดังนี้ ร้านขายยาจำนวน 45 แห่ง (ร้อยละ 100) มีการค้นหาความรู้เพิ่มเติมเรื่องโรค อาการ แนวทางการป้องกันโรคโควิด-19 ค้นหาความรู้เพิ่มเติมเรื่องวัคซีนโควิด-19 และจัดให้มีแอลกอฮอล์ล้างมือสำหรับ

ผู้รับบริการ ร้านขายยาจำนวน 44 แห่ง (ร้อยละ 97.8) มีการค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเรื่อง สมุนไพร ยา วิตามิน ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร ที่ใช้บรรเทา ป้องกัน รักษา โรคโควิด-19 ค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเรื่อง Antigen Test Kit (ATK) และจัดทำป้ายขอความร่วมมือผู้รับบริการ สวมหน้ากากก่อนเข้าร้านขายยา ร้านขายยาจำนวน 43 แห่ง (ร้อยละ 95.6) มีการค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเรื่อง Fingertip Pulse Oximeter จัดทำฉากกั้น/กระจก เพื่อเว้นระยะห่างระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ร้านขายยาจำนวน 42 แห่ง (ร้อยละ 93.3) จำกัดจำนวนผู้รับบริการที่เข้าในร้านแต่ละครั้งหรือจัดคิวการเข้าร้านหรือเว้นระยะห่าง

4. แนวทางปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันไม่ให้เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เข้าสู่ร่างกาย

ตารางที่ 4 แนวทางปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันไม่ให้เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เข้าสู่ร่างกาย (n=45)

แนวทางปฏิบัติ	จำนวน (ร้อยละ)			Mean±SD	การแปลผล
	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติ บางครั้ง	ปฏิบัติทุก ครั้ง		
1. ล้างมือหลังให้บริการผู้รับบริการ	0	7 (15.6)	38 (84.4)	2.84±0.36	มาก
2. สวมหน้ากากขณะขายสินค้า หรือให้คำปรึกษาแก่ผู้รับบริการ	0	0	45 (100.0)	3.00±0.00	มาก
3. สวมถุงมือขณะขายสินค้า หรือให้คำปรึกษาแก่ผู้รับบริการ	21 (46.7)	21 (46.7)	2 (4.4)	1.53±0.62	น้อย
4. สวมกระจังป้องกันใบหน้า (face shield) ขณะขายสินค้า หรือให้คำปรึกษาแก่ผู้รับบริการ	13 (28.9)	27 (60.0)	4 (8.9)	1.75±0.64	ปานกลาง
5. ตรวจวัดอุณหภูมิผู้รับบริการ ก่อนเข้าร้านขายยา	19 (42.2)	7 (15.6)	19 (42.2)	2.00±0.92	ปานกลาง
6. ทำความสะอาดวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ ที่มี การสัมผัสของผู้ใช้บริการร่วมกันภายในร้านขายยา	1 (2.2)	12 (26.7)	32 (71.1)	2.68±0.51	มาก

ตารางที่ 4 แสดงให้เห็นถึงแนวทางปฏิบัติตัวของร้านขายยาเพื่อป้องกันไม่ให้เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เข้าสู่ร่างกายพบว่า แนวปฏิบัติที่ร้านขายยาปฏิบัติในระดับมาก คือ การล้างมือหลังให้บริการผู้รับบริการ การสวมหน้ากากขณะขายสินค้า หรือให้คำปรึกษาแก่ผู้รับบริการ และการทำความสะอาดวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ ที่มี การสัมผัสของผู้ใช้บริการร่วมกันภายในร้านขายยา แนวปฏิบัติที่กระทำในระดับปานกลาง คือ การสวมกระจังป้องกันใบหน้า (face shield) ขณะขายสินค้า หรือให้คำปรึกษาแก่ผู้รับบริการ และการตรวจวัดอุณหภูมิผู้รับบริการก่อนเข้าร้านขายยา

5. ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทและการปรับตัวของร้านขายยาแผนปัจจุบันในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จังหวัดสตูล

1. ร้านยาเป็นด่านแรกในระบบสาธารณสุข ที่ประชาชนเข้าถึงง่ายที่สุด เกษีขกรผู้มีหน้าที่ปฏิบัติการต้องสามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่ประชาชนได้

2. ในช่วงการระบาดของโรคโควิดที่ผ่านมามีร้านยาต้องมีการปรับตัวเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่ของการป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับผู้ใช้บริการ เจ้าหน้าที่และผู้ให้บริการในร้านจะต้องมีจุดบริการ แอลกอฮอล์บริเวณหน้าร้าน จุดวัดอุณหภูมิและการจำกัดผู้เข้าบริการ
3. การให้คำแนะนำการใช้ยา อุปกรณ์ป้องกันโรค ขั้นตอนการรักษาตัวของผู้ป่วย ผู้ที่มีประวัติเสี่ยงต่อการติดเชื้อ
4. ร้านยาในปัจจุบันสามารถเข้าถึงข้อมูลการระบาดของโรคและสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์การระบาดของโรคได้ดีขึ้น ด้วยระบบขนส่ง การสื่อสาร การดึงข้อมูลความรู้ที่พัฒนาขึ้นกว่าเมื่อก่อนมาก
5. ร้านขายยาควรมีการปรับตัวในช่วงที่มีการระบาดของโควิด-19 ในหลายๆ ด้าน เช่น การให้ความรู้ในเรื่องของโรค การระบาดของโรค การป้องกัน การควบคุมการแพร่ระบาดและการดูแลรักษา อีกทั้งที่สำคัญคือ การเป็นแบบอย่างของสถานบริการสาธารณสุขในพื้นที่ในการดูแลป้องกันโควิด-19
6. จากสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ร้านยาต้องปรับตัวทั้งรูปแบบการจัดร้าน จัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นต่างๆ เช่น หน้ากากอนามัย เจลล้างมือ น้ำยาฆ่าเชื้อตามจุดเสี่ยงต่างๆ อีกทั้งบทบาทในการเป็นด่านหน้าของชุมชนเภสัชกรต้องรับมือให้คำแนะนำในการปฏิบัติตัว และป้องกันรักษาที่ถูกต้องแก่ประชาชน ช่วยคัดกรองผู้มีความเสี่ยงเพื่อลดผู้ป่วยในโรงพยาบาล และมีการให้คำปรึกษา เรื่องยาผ่านทางโทรศัพท์และระบบออนไลน์มากขึ้น เพื่อลดความเสี่ยงในการให้ผู้ป่วยออกมาจากที่พักของตนเอง ถือว่าร้านยามีส่วนสำคัญในการเข้าถึงระบบสุขภาพของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก
7. ร้านยามีบทบาทใกล้ชิดมากขึ้น และเป็นด่านหน้าในการเจอผู้ป่วย ซึ่งมีบทบาทในการให้บริการเบื้องต้น ให้คำแนะนำต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้ป่วยเข้าใจและได้รับการรักษาที่เหมาะสมตามอาการ ซึ่งบทบาทจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ติดเชื้อโควิด-19 ของจังหวัดสตูล นั่นเอง
8. ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา ร้านยาได้เรียนรู้การปรับตัวตามสถานการณ์ และเห็นโอกาสในการเพิ่มบทบาทหน้าที่ในการเป็นเภสัชกรชุมชน ได้รับความเชื่อถือ ไว้วางใจ และเข้าถึงผู้ป่วย ผู้บริโภคมากขึ้น
9. ร้านขายยาในจังหวัดสตูล มีการปรับตัวได้เป็นอย่างดีในสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 โดยการจัดทำกันฉากอะคริลิก จุดบริการลูกค้า การให้บริการจ่ายยา นอกบ้านเพื่อลดการแพร่ระบาด และการแสดงป้ายแจ้งจุดบริการล้างมือด้วยแอลกอฮอล์และสวมหน้ากากอนามัย
10. ปรับตัวด้วยการศึกษาหาความรู้ของโรค และอาการที่อาจเกิดได้ภายหลังเป็นโรค พร้อมยาหรือผลิตภัณฑ์สุขภาพที่เกี่ยวข้องมากขึ้น
11. ปรับตัวโดยการศึกษาแนวทางการรับผู้ป่วย เข้ารักษาของภาครัฐ เช่น Cohort ward, โรงพยาบาลสนาม Home isolation เพิ่มเติมเพื่อการแนะนำผู้ป่วยที่ผลเป็นบวก
12. ร้านยาแต่ละร้านต่างก็ต้องปรับตัว แต่หากมีสถานการณ์เช่นนี้ ในครั้งต่อไป สสจ. ในฐานะสื่อกลาง ควรออกมาตรการให้ทุกร้านปฏิบัติตามเหมือนกัน จะได้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ว่าต้องจัดพื้นที่อย่างไร ต้องทำอะไรบ้าง เพื่อประโยชน์ของประชาชนและจะได้ไม่ต้องมีคำถามประเภทที่ว่าทำไมร้านยาขายหน้าร้าน ทำไมร้านนี้เข้าไปในร้านได้ เป็นต้น
13. ยังมีความกังวลใจ เรื่องของความปลอดภัยของผู้ให้บริการ
14. การปรับตัว ปรับรูปแบบบริการของร้านยา ซึ่งถือเป็นหนึ่งในสถานประกอบการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ และเข้าถึงประชาชนได้ง่ายนั้น จะเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสถานประกอบการอื่นๆ และช่วยเพิ่มความตระหนักรู้แก่ประชาชน ผู้รับบริการได้เป็นอย่างดี โดยหากมีข้อกำหนดร่วมกันหรือขับเคลื่อนไปใน

ทิศทางเดียวกันทั้งจังหวัด ประเทศ จึงยิ่งส่งผลได้อย่างมีนัยสำคัญ และสร้างผลกระทบการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี

15. ร้านยาสามารถช่วยลดความแออัดของผู้ป่วยที่โรงพยาบาลได้
16. สามารถให้ความรู้แก่ชาวบ้าน และเป็นแหล่งในการรักษาเบื้องต้น
17. สวม MASK ตลอดเวลาปฏิบัติงาน
18. รักษาระยะห่างปฏิบัติงานจากเพื่อนร่วมงาน คนไข้
19. แนะนำการใช้ยา วิตามิน อาหารเสริมให้ถูกต้อง ไม่ใช่ตามกระแสโซเชียล

6. การสนับสนุนที่ร้านขายยาต้องการจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด หากเกิดโรคอุบัติใหม่หรือโรคอุบัติซ้ำ

1. สนับสนุนในเรื่องการให้ข้อมูลแก่ประชาชน ประชาสัมพันธ์ทางช่องทางต่างๆ ให้เห็นสิ่งอันตรายที่เกิดจากเชื้อโควิด-19 ให้ประชาชนได้ตระหนัก รับผิดชอบต่อตัวเองและสังคมมากขึ้น โดยให้ความรู้ที่ถูกต้องและแนวทางในการรักษาแบบเป็นระบบแก่ประชาชนโดยเร็วและทั่วถึงที่สุด
2. สนับสนุนความรู้และ Update ของโรค แนวทางการรักษา การใช้ยา เนื่องจากเภสัชกรร้านยาบางท่านไม่ได้อยู่ในระบบราชการ ไม่ได้เจอเคสจริง ทำให้ความรู้ทางด้านนี้ค่อนข้างน้อย
3. เอกสารให้ความรู้เกี่ยวกับโรคระบาด เป็นเหมือนคู่มือปฏิบัติงาน
4. เอกสารให้ความรู้กับผู้ป่วย เพื่อแจกในร้านยา
5. แนวทางปฏิบัติที่ Update เพื่อตอบสนองการตรวจตามแนวทางของ GPP กรณีมีการปรับปรุงแนวทางเป็นแบบส่งเสริม ควบคุม
6. ออกแนวทางการปฏิบัติ Guideline ที่แนะนำให้ทำร่วมกัน
7. สนับสนุนงบประมาณในเรื่องอุปกรณ์และการปรับปรุงร้านในสภาวะโรคระบาด ในการป้องกันการติดต่อโรค
8. ต้องการให้ สสจ. สนับสนุนในส่วนของการให้ข้อมูลการมีส่วนร่วมกับทางภาครัฐให้ทั่วถึง มีการให้แผ่นพับความรู้ การปฏิบัติตัว การป้องกันโรคอุบัติใหม่ สำหรับแจกให้ผู้รับบริการหรืออื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อร้านค้าและผู้รับบริการ เพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้ป่วยอย่างถูกต้อง
9. อยากให้ สสจ. จัดหาอุปกรณ์ป้องกันโรค น้ำยาทำความสะอาดและยาที่จำเป็นให้เพียงพอได้ทันต่อสถานการณ์
10. การลงพื้นที่อย่างรวดเร็วในการสอบสวนโรค เพื่อลดการระบาดของโรคและการป้องกัน รักษาได้ทันทั่วทั้งที่ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลของสถานการณ์โรคและการปรับตัวที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันนั้น ๆ
11. ประชาสัมพันธ์มาตรการต่างๆ ตามนโยบายของภาครัฐที่ออกมาสนับสนุนร้านยาเกี่ยวกับการระบาดของโรคโควิด-19 เช่น ออกใบรับรอง ระบายใกล้บ้าน ให้ประชาชนรับทราบโดยทั่วถึงกัน
12. ให้ช่วยควบคุมดูแลร้านยาในช่วงที่มีการระบาด สินค้าบางอย่างราคาสูงขึ้น เช่น หน้ากากอนามัย เจลแอลกอฮอล์ แต่หน่วยงานรัฐห้ามจำหน่ายเกินกว่าราคาที่รัฐกำหนด ซึ่งร้านยาเองได้สินค้ามาในราคาต้นทุนที่สูงลำบากในการจัดหา
13. ระบบส่งตัวผู้ป่วย ช่องทางการส่งต่อ อาการที่ต้องส่งต่อ หน่วยงานที่รับส่งต่อผู้ป่วย ผู้รับบริการ เพื่อการปฏิบัติงานที่ราบรื่นเป็นระบบ
14. แจกหน้ากากฟรีทุกครอบครัว
15. แจก ATK ฟรีทุกครอบครัว

16. แจก ATK ฟรี สำหรับประชาชน ผู้มีรายได้น้อยไม่จำเป็นต้องผ่าน App เป่าตัง ทำให้เข้าถึงง่ายขึ้น
น้อย บางคนไม่มีโทรศัพท์มือถือ คนแก่ๆ ไม่สะดวกใช้งาน
17. รับยาฟรี โดยไม่มีขั้นตอนยุ่งยากที่ร้านยา
18. อุปกรณ์เบื้องต้นในการรักษาผู้ป่วยต่อโรคอุบัติใหม่
19. อุปกรณ์มาตรฐานในการรับมือที่ทุกร้านควรมีเหมือนกันให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เช่น ที่วัดอุณหภูมิ
แอลกอฮอล์ ฉากกั้น อื่นๆ ตามความเหมาะสม
20. ความมั่นใจเกี่ยวกับโรค การเข้าถึงง่ายของระบบสนับสนุนจากภาครัฐ
21. โอกาสและการได้รับวัคซีนอย่างทั่วถึงของบุคลากรทางการแพทย์ในร้านขายยา และประชาชนไม่ต้อง
ต่อคิว
22. คนไข้ไม่จำเป็นต้องไปที่ร้านยา แต่สามารถปรึกษาเภสัชกรผ่านระบบ Video Call การโทรคุย หรือ
แชท ตามที่คนไข้สะดวก เพื่อให้รับบริการจากร้านยาได้ง่ายรวดเร็ว และป้องกันการแพร่ของเชื้อโรค
ขณะเดียวกัน ขอให้ทางราชการแก้กฎหมายให้จัดส่งยาถึงที่บ้านผู้ป่วยได้

อภิปรายผลการวิจัย

บทบาทของร้านขายยาในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้แก่ การจัดหา
สินค้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มาจำหน่าย คือ
Antigen test Kit (ATK) (ร้อยละ 97.8) Fingertip Pulse Oximeter (เครื่องวัดออกซิเจนปลายนิ้ว) (ร้อยละ
53.3) หน้ากากอนามัยทางการแพทย์ (ร้อยละ 95.6) และสินค้าอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง น้ำยาฆ่าเชื้อบนพื้นผิว เป็น
ต้น (ร้อยละ 86.7) ทั้งนี้การคัดเลือกสินค้าเข้ามาจำหน่ายในร้านขายยานั้น ส่วนใหญ่พิจารณาจากคุณภาพ
สินค้าเป็นสำคัญคือมาตรฐาน อย. และมาตรฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าแต่ละชนิด เช่น มาตรฐาน มอก.
หรือ มาตรฐาน CE, ISO เป็นต้น มาตรฐาน อย. ถูกกำหนดเป็นเกณฑ์อันดับแรกในการเลือกซื้อสินค้าทั้ง 3
ชนิดไม่ว่าจะเป็น Antigen test Kit (ATK), Fingertip Pulse Oximeter และหน้ากากอนามัยทางการแพทย์
คิดเป็นร้อยละ 97.7, 83.3 และ 84.1 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีของศิริวรรณ เสรีรัตน์
และคณะ (2541) หมายถึง สิ่งที่เสนอขาย เพื่อสนองต่อความพึงพอใจของลูกค้า ผลิตภัณฑ์ที่เสนอขาย อาจจะมี
ตัวตน (Tangible) หรือไม่มีตัวตนก็ได้(Intangible) ผลิตภัณฑ์จึงประกอบด้วย สินค้า บริการ ความคิด
สถานที่ องค์กรหรือบุคคลผลิตภัณฑ์ต้องมีรรถประโยชน์ (Utility) มีคุณค่า (Value) ในสายตาของลูกค้า จึง
จะมีผลทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้ เกณฑ์การคัดเลือกต่อมาที่ร้านขายยาให้ความสำคัญคือราคาของสินค้า
โดยให้ความสำคัญกับราคาร้อยละ 74.4, 75.0 และ 61.4 ตามลำดับ สำหรับ Antigen test Kit (ATK)
Fingertip Pulse Oximeter และหน้ากากอนามัยทางการแพทย์ตาม ลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับศิริวรรณ เสรีรัตน์
และคณะ (2541) กล่าวไว้ว่า ความต้องการของผู้ขายต่อจะเหมือนกับผู้ผลิต คือ พยายามสร้างกำไรโดย
พยายามซื้อสินค้าในราคาถูกและขายได้ราคาดี ซึ่งหมายความว่าต้องรู้แหล่งในการขายสามารถติดต่อซื้อขาย
ให้บริการ ตั้งราคา และจ่ายค่าใช้จ่ายในการส่งเสริมการตลาดเพื่อสร้างรายได้และกำไร อย่างไรก็ตามการศึกษา
นี้เป็นการสำรวจแนวปฏิบัติของผู้ประกอบการโดยใช้แบบสอบถามแต่ไม่ได้ลงพื้นที่สำรวจจริง จึงอาจมีความ
แตกต่างกันได้กับสินค้าที่มีการจำหน่ายจริงในร้านขายยา นอกจากนี้ผู้ประกอบการทราบว่าผู้วิจัยปฏิบัติงานใน
ตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภค อาจทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกให้ความสำคัญกับมาตรฐาน อย.
เป็นอันดับแรกเนื่องจากมาตรฐานดังกล่าวอยู่ในการดูแลและตรวจสอบโดยหน่วยงานของผู้วิจัยเอง

นอกเหนือจากการกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกสินค้าเข้ามาจำหน่ายในร้านขายยาแล้ว การส่งมอบ
สินค้าให้กับลูกค้า ร้านขายยายังส่งมอบสินค้าพร้อมด้วยคำแนะนำเสมอ พบว่า มากกว่าร้อยละ 90 ในการขาย

Antigen test Kit และ Fingertip Pulse Oximeter ร้านขายยาจะขายสินค้าพร้อมให้คำแนะนำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการแปลผลชุดทดสอบหรือเครื่องมือ และวิธีการใช้สินค้า รวมไปถึงการให้คำแนะนำกรณีผลการใช้ชุดทดสอบ Antigen test Kit (ATK) มีค่าเป็นบวก (ร้อยละ 81.8) หรือค่าความอิ่มตัวของออกซิเจนในเลือด (SpO₂) น้อยกว่าปกติ (ร้อยละ 87.0) ซึ่งเป็นความเสี่ยงต่อผู้รับบริการ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการส่งมอบบริการทางเภสัชกรรม นอกเหนือจากการซื้อขายสินค้า เนื่องจากสินค้าทั้ง 2 ชนิดไม่ได้จำกัดการขายเฉพาะในร้านขายยาเท่านั้น แต่สามารถวางขายในร้านชำหรือค้าปลีกทั่วไปได้ การส่งมอบบริการในส่วนนี้อาจทำให้ร้านขายยามีจุดแข็งเหนือร้านชำหรือร้านค้าปลีกทั่วไปในการที่ผู้รับบริการเลือกมารับบริการในร้านขายยา

ความร่วมมือของร้านขายยาในจังหวัดสตูลในการเข้าร่วมโครงการของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ซึ่งประกอบด้วยโครงการออกใบรับรองผลตรวจ “Antigen test Kit (ATK)” ผ่านทางแอปพลิเคชันหมอพร้อม station โครงการกระจาย “Antigen test Kit (ATK)” ผ่านร้านยา โครงการรับยาที่ร้านยาเพื่อลดความแออัดในโรงพยาบาล และโครงการรับยา-ติดตามอาการตามระบบ เจอ แจก จบ พบว่าร้านขายยาแผนปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่เข้าร่วมโครงการดังกล่าว โดยมีร้านขายยาที่เข้าร่วมดังกล่าวเพียง 16 แห่ง (ร้อยละ 37.2) 6 แห่ง (ร้อยละ 13.6) 3 แห่ง (ร้อยละ 6.7) และ 3 แห่ง (ร้อยละ 6.7) ตามลำดับ สาเหตุหลักที่ร้านขายยาไม่เข้าร่วมโครงการดังกล่าว คือความกังวลเรื่องการแพร่ระบาดของเชื้อ เพราะโครงการเหล่านี้จะเป็นการเพิ่มโอกาสให้บุคลากรในร้านขายยาสัมผัสกับผู้รับบริการกลุ่มสัมผัสเสี่ยงสูงมากยิ่งขึ้น และความยุ่งยากในการเข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้เหตุผลที่ร้านขายยาไม่เข้าร่วมโครงการคือ ความกังวลค่าตอบแทนที่ได้จาก สปสช. มีความล่าช้าหรือค่าตอบแทนไม่คุ้มค่างับการดำเนินการ และไม่ทราบข่าวเปิดรับสมัครในการเข้าร่วม ดังนั้น หาก สปสช. ต้องการความร่วมมือจากร้านขายยาเพิ่มมากขึ้น ควรพัฒนาระบบงานให้มีความยุ่งยากน้อยลง และจ่ายค่าตอบแทนให้กับร้านขายยาตรงต่อเวลา พร้อมทั้งเพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์โครงการ

บทบาทของร้านขายยาในการรักษา คัดกรอง และให้คำแนะนำผู้ป่วยที่ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) พบว่า ร้านขายยามีการให้บริการให้คำปรึกษาด้านยา การปฏิบัติตัว และแนวทางการรักษาของภาครัฐ ทั้งรูปแบบการจัดบริการโดยตรง และการจัดบริการผ่านทางโทรศัพท์และระบบออนไลน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mashuri et.al. (2022) ที่พบว่าเภสัชกรร้านขายยาในประเทศอินโดนีเซียมีการคัดกรอง รักษา และให้คำแนะนำผู้ป่วยที่ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จึงถือว่าร้านขายยามีส่วนสำคัญในการเข้าถึงระบบสุขภาพของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อ การให้บริการเภสัชกรรมทางไกล (Telepharmacy) น่าจะเอื้อประโยชน์ต่อผู้รับบริการในชุมชน ช่วยลดความเสี่ยงในการให้ผู้ป่วยออกมาจากที่พักของตนเอง ลดการแพร่กระจายเชื้อในชุมชน ซึ่งสภาเภสัชกรรมได้มีการออกประกาศการกำหนดมาตรฐาน และขั้นตอนการให้บริการเภสัชกรรมทางไกลเรียบร้อยแล้ว (ประกาศสภาเภสัชกรรมที่ 56/2563) แต่อย่างไรก็ตามการให้บริการเภสัชกรรมทางไกลในปัจจุบันยังไม่มียกกฎหมายรองรับ ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขควรพัฒนาประเด็นนี้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

แนวทางการปรับตัวของร้านขายยาในสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จังหวัดสตูล พบว่า ผู้ประกอบการทั้งหมดค้นหาความรู้เพิ่มเติมเรื่องโรค อาการ แนวทางการป้องกันโรคโควิด-19 และความรู้เพิ่มเติมเรื่องวัคซีนโควิด-19 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Itani et al. (2021) ที่เภสัชกรส่วนใหญ่จะมีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับโควิด-19 โดยมีเภสัชกร จำนวน 354 คน (ร้อยละ 44.3) อ่านบทความเกี่ยวกับโควิด-19 น้อยกว่า 15 นาทีต่อวัน ในขณะที่ 251 คน (ร้อยละ 31.4) อ่าน 15-30 นาที จำนวน 122 คน (ร้อยละ 15.3) อ่าน มากกว่าครึ่งชั่วโมงถึง 2 ชั่วโมงต่อวัน โดยมีเภสัชกรเพียงร้อยละ 9 เท่านั้นที่ไม่มีการอ่านข้อมูลดังกล่าว นอกจากนี้เภสัชกรส่วนใหญ่ยังมีการค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมทั้งเรื่องยา สมุนไพร วิตามิน ผลิตภัณฑ์เสริมอาหารที่ใช้บรรเทา ป้องกัน รักษา โรคโควิด-19 ข้อมูลเกี่ยวกับ ATK Fingertip Pulse Oximeter

นอกเหนือจากการค้นหาความรู้เพิ่มเติมแล้ว พบว่า ร้านขายยาทุกแห่งได้ปรับตัวโดยการจัดให้มี แอลกอฮอล์ล้างมือสำหรับผู้รับบริการ มากกว่าร้อยละ 90 ของร้านขายยามีการจัดจำนวนผู้รับบริการ การ จัดทำฉากกั้น/กระจก การปรับการระบายอากาศในร้านยา และการจัดทำป้ายขอความร่วมมือผู้รับบริการ สวม หน้ากากก่อนเข้าร้านขายยา และมีร้านขายยาจำนวน 29 แห่ง (ร้อยละ 64.4) จัดให้มีเครื่องวัดอุณหภูมิสำหรับผู้รับบริการ สอดคล้องกับคำแนะนำของกระทรวงสาธารณสุขที่ได้ให้คำแนะนำในการป้องกันโรคของร้านขาย ยา (กระทรวงสาธารณสุข, 2563) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Itani et al. (2021) ซึ่งสำรวจการปรับตัว ของร้านขายยาในประเทศซาอุดีอาระเบีย เลบานอน และจอร์แดน พบว่า ร้านขายยา จำนวน 698 แห่ง (ร้อย ละ 87.3) มีเจลล้างมือฟรีสำหรับผู้ป่วยบริเวณทางเข้าและเคาน์เตอร์ ร้านขายยาจำนวน 240 แห่ง (ร้อยละ 30) มีการวัดอุณหภูมิร่างกายของผู้ป่วยก่อนเข้าร้านยา ร้านขายยาจำนวน 672 แห่ง (ร้อยละ 84) ติดป้ายตรง ทางเข้าเพื่อขอลูกค้าให้สวมหน้ากากอนามัยก่อนเข้า และร้านขายยาจำนวน 453 แห่ง (ร้อยละ 56.6) จำกัด จำนวนลูกค้าที่ร้านขายยา

แนวทางปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันไม่ให้เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เข้าสู่ร่างกายในร้านขายยา ที่ ปฏิบัติในระดับมาก คือ การล้างมือหลังให้บริการผู้รับบริการ การสวมหน้ากากขณะขายสินค้า หรือให้ คำปรึกษาแก่ผู้รับบริการ และการทำความสะอาดวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ ที่มีการสัมผัสของผู้ใช้บริการร่วมกัน ภายในร้านขายยา ปฏิบัติในระดับปานกลาง คือ การสวมกระจกป้องกันใบหน้า (face shield) หน้ากากขณะ ขายสินค้า หรือให้คำปรึกษาแก่ผู้รับบริการ และการตรวจวัดอุณหภูมิผู้รับบริการก่อนเข้าร้านขายยา ส่วน ปฏิบัติในระดับน้อย คือ สวมถุงมือขณะขายสินค้า หรือให้คำปรึกษาแก่ผู้รับบริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mashuri et.al. (2022) ร้านขายยาแบบค้าปลีกในประเทศอินโดนีเซียใช้มาตรการป้องกันความปลอดภัยตลอด วันโดยการสวมหน้ากาก การล้างมือ และการใช้เจลล้างมือเป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 69.4, 54.3 และ 45.2 ตามลำดับ และร้อยละ 28.4, 39.1 และ 46.4 ของผู้ตอบแบบสอบถามใช้มาตรการป้องกันความปลอดภัยนี้ทุก ครั้งที่ให้บริการลูกค้า

การสนับสนุนที่ร้านขายยาต้องการจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด หากเกิดโรคอุบัติใหม่หรือโรค อุตบัติซ้ำ คือ การสนับสนุนข้อมูลแนวทางการรักษาโรคอุบัติใหม่หรือโรคอุบัติซ้ำ เอกสารให้ความรู้กับผู้ป่วย เพื่อแจกในร้านยา ระบบการส่งต่อผู้ป่วย การประชาสัมพันธ์เรื่องโรคให้ประชาชนรับทราบ การลงพื้นที่อย่าง รวดเร็วในการสอบสวนโรค เพื่อลดการระบาดของโรค การป้องกัน และรักษาได้ทันที่ ดังนั้นการส่งมอบ ข้อมูลที่ถูกต้อง และทันเวลาให้กับร้านขายยาควรเป็นสิ่งที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดต้องดำเนินการหากพบ โรคอุบัติใหม่หรืออุบัติซ้ำในพื้นที่อีก ทั้งนี้มีการศึกษาโดยกระทรวงสาธารณสุขของไต้หวันได้กำหนดให้บุคลากร ทางแพทย์ต้องมีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับโควิด-19 อย่างเป็นทางการไม่ว่าจะเป็นรูปแบบออนไลน์หรือ การศึกษาด้วยตนเอง พบว่า ส่งผลให้บุคลากรทางการแพทย์มีความมั่นใจในการรับมือหรือการจัดการกับโรคโค วิด-19 มากขึ้น (Wang et.al, 2020)

การนำผลวิจัยไปใช้

ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย คือ บทบาท การปรับตัวของร้านขายยาแผนปัจจุบันในช่วงที่มีการระบาดของ เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และการสนับสนุนที่ร้านขายยาต้องการจากสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดหรือจากภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หากเกิดโรคอุบัติใหม่หรือโรคอุบัติซ้ำ ดังนั้นทำให้สามารถนำข้อมูลดังกล่าว มาวางแผนแก้ปัญหาพร้อมกันในระดับจังหวัด เขตสุขภาพและประเทศต่อไปได้ สำหรับปัญหาที่อาจแก้ไขได้ใน เบื้องต้น ดังนี้

1. ประชาสัมพันธ์มาตรการต่างๆ ตามนโยบายของภาครัฐที่ออกมาสนับสนุนร้านยาเกี่ยวกับการระบาดของโรคโควิด-19 ให้ประชาชนรับทราบโดยทั่วถึงกัน ดังนี้ การออกไปรับรองผลตรวจ Antigen test Kit (ATK) ผ่านทางแอปพลิเคชันหมอพร้อม station โครงการกระจาย Antigen test Kit (ATK) ผ่านร้านยา ของ สปสช. โครงการรับยาที่ร้านยาเพื่อลดความแออัดในโรงพยาบาล และโครงการดูแลผู้ป่วยโควิด-19 “รับยา-ติดตามอาการตามระบบ เจอ แจก จบ” ของ สปสช.
2. จัดหาเอกสารความรู้เกี่ยวกับโรคอุบัติใหม่หรือโรคอุบัติซ้ำสนับสนุนให้ร้านขายยา
3. จัดทำหนังสือหรือแจ้ง สปสช.เขต ให้รับทราบสาเหตุที่ร้านขายยาไม่เข้าร่วมโครงการออกไปรับรองผลตรวจ Antigen test Kit (ATK) ผ่านทางแอปพลิเคชันหมอพร้อม station เหตุผลไม่เข้าร่วมโครงการกระจาย Antigen test Kit (ATK) ผ่านร้านยาของ สปสช. โครงการรับยาที่ร้านยาเพื่อลดความแออัดในโรงพยาบาล เหตุผลที่เข้าร่วมโครงการดูแลผู้ป่วยโควิด-19 “รับยา-ติดตามอาการตามระบบ เจอ แจก จบ” ของ สปสช. เนื่องจากยุ่งยากในการเข้าร่วมโครงการ กังวลค่าตอบแทนที่ได้จาก สปสช. มีความล่าช้า ค่าตอบแทนไม่คุ้มค่ากับการดำเนินการ และไม่ทราบข่าวเปิดรับสมัครในการเข้าร่วมโครงการ เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว
4. รวบรวมข้อเสนอความต้องการของร้านขายยาด้านนโยบาย และด้านข้อกฎหมาย เช่น การให้ร้านขายยาใช้เทคโนโลยีสื่อสารกับผู้ป่วยเพื่อซักถามอาการ แล้วจัดส่งยาไปให้ผู้ป่วยที่บ้านได้ เสนอสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข ต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบบทบาท และการปรับตัวของร้านขายยาแผนปัจจุบันในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในจังหวัดสตูลเท่านั้น หากทำการศึกษาเพิ่มเติมในจังหวัดอื่น อาจทำให้ทราบบทบาท และการปรับตัวของร้านขายยาแผนปัจจุบันในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เพิ่มขึ้น
2. ควรมีการใช้เครื่องมือหลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การสนทนากลุ่ม หรือ การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเพิ่มขึ้น

ข้อจำกัดงานวิจัย

1. งานวิจัยนี้สำรวจเฉพาะเภสัชกรหรือผู้รับอนุญาตหรือผู้ดำเนินกิจการร้านขายยาแผนปัจจุบันจังหวัดสตูล จำนวน 45 คน อาจทำให้ผลการวิจัยไม่เป็นตัวแทนของร้านขายยาทั่วประเทศ
2. ผู้ประกอบการทราบว่าผู้วิจัยปฏิบัติงานในตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคฯ อาจทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกคำตอบที่ไม่ตรงกับที่ปฏิบัติจริง เช่น การจัดส่งมอยยาให้ผู้ป่วยที่บ้าน เนื่องจากผิดพระราชบัญญัติยา
3. งานวิจัยนี้เป็นการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามจากความคิดเห็นของเภสัชกรหรือผู้รับอนุญาตหรือผู้ดำเนินกิจการร้านขายยาแผนปัจจุบัน แต่ผู้วิจัยไม่ได้สำรวจสถานประกอบการจริง

เอกสารอ้างอิง

1. กระทรวงสาธารณสุข. กองโรคติดต่อทั่วไป. (2565). covid ucep plus ‘เฉพาะ’ กรณีผู้ป่วยเหลือง-แดง เข้าได้ทุก รพ.ทั้งรัฐ-เอกชน. คันเมื่อ เมษายน 12, 2565, จาก https://ddc.moph.go.th/dcd/news.php?news=23994&deptcode=dcd&news_views=20

2. กระทรวงสาธารณสุข. กรมอนามัย. (2564). คำแนะนำการระบายนายาอากาศ เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ฉบับวันที่ 1 มิถุนายน 2564.
3. กระทรวงสาธารณสุข. (2563). แนวทางปฏิบัติด้านสาธารณสุข เพื่อการจัดการภาวะระบาดของโรคโควิด-19 ในข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (ฉบับที่ 1) วันที่ 3 เมษายน 2563.
4. กระทรวงสาธารณสุข, สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, สภาเภสัชกรรม และสมาคมเภสัชกรรมชุมชน (ประเทศไทย). (2562). คู่มือการดำเนินงานโครงการลดความแออัด ของหน่วยบริการในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ โดยร้านยาแผนปัจจุบันประเภท 1 ตามนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข สำหรับ สปสช.เขต คั่นเมื่อ เมษายน 18, 2565, จาก http://www.pharcpa.com/index.php?page=news_detail&id=442
5. คณะกรรมการกำกับดูแลรักษาโควิด-19. (2565). แนวทางเวชปฏิบัติการวินิจฉัย ดูแลรักษา และป้องกันการติดเชื้อในโรงพยาบาล กรณีโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ฉบับปรับปรุง วันที่ 22 มีนาคม 2565 สำหรับแพทย์และบุคลากรสาธารณสุข.
6. เจาะลึกระบบสุขภาพ. (2563). สปสช.เผยโครงการรับยาใกล้บ้านทะลุเป้า ลดความแออัดใน รพ. 10-20%. วันที่ 6 พฤษภาคม 2563. คั่นเมื่อ เมษายน 18, 2565, จาก <https://www.hfocus.org/content/2020/08/20007>
7. ประกาศสภาเภสัชกรรมที่ 56/2563 เรื่อง การกำหนดมาตรฐานและขั้นตอนการให้บริการเภสัชกรรมทางไกล (Telepharmacy) มิถุนายน 2563
8. ฐานเศรษฐกิจดิจิทัล. เปิดรายชื่อ 440 ร้านยาดูแลผู้ป่วยโควิดสี่เขียว 'รับยา-ติดตามอาการ เจอ แจก จบ' วันที่ 07 เมษายน 2565. คั่นเมื่อ เมษายน 11, 2565, จาก <https://www.thansettakij.com/economy/520395>
9. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสตูล. (2565). สถานการณ์โรคโควิด-19 จังหวัดสตูล ข้อมูล ณ วันที่ 7 เมษายน 2565. คั่นเมื่อ เมษายน 18, 2565, จาก <https://www.facebook.com/covidsatun/>
10. ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2541). ส่วนประสมการตลาด. คั่นเมื่อ สิงหาคม 8, 2565, จาก <http://academic.udru.ac.th/~samawan/content/02marketingMix.pdf>.
11. Itani et al. (2021). Community pharmacists' preparedness and responses to COVID-19 pandemic: A multinational study. *Int J Clin Pract.* 2021;75:e14421.
12. Mashuri et.al. (2022). The response to COVID-19 among drug retail outlets in Indonesia: A cross-sectional survey of knowledge, attitudes, and practices. *The Lancet.* 2022;22.
13. Strand. et.al. (2020). Community Pharmacists' Contributions to Disease Management During the COVID-19 Pandemic. PREVENTING CHRONIC DISEASE PUBLIC HEALTH RESEARCH, PRACTICE, AND POLICY. Volume 17, E69. JULY 2020 คั่นเมื่อ เมษายน 7, 2565, https://www.cdc.gov/pcd/issues/2020/20_0317.htm
14. Wang et.al. (2020). COVID-19-Related Information Sources and the Relationship With Confidence in People Coping with COVID-19: Facebook Survey Study in Taiwan. *J Med Internet Res* 2020;22(6):e20021.